

КЪМ ВЪПРОСА ЗА ПРАВНИЯ СТАТУТ НА НЕЙНЕ

Георги Мумреџ

Нейне е най-северно разположеното значително антично поселение по долината на Средна Струма и в рамките на провинция Македония. Мащабността на старините при селата Градешница и Илинденци е провокирала търсенията на изследвачите на историческото ни наследство още по време на турското робство. Първият между тях, който говори за този обект, е В. Кънчов¹. Той ни е оставил една ранна характеристика на своите лични впечатления. След него има нови публикации, отнасящи се до този обект или до паметници, произхождащи от него. Те са обект на проучванията на Хр. Караманджуков, Д. Дечев, Б. Геров, В. Велков и др.² Всички те са допринесли за изграждането на едно по-сериозно отношение към това селище и откриваните тук археологически находки.

В процеса на проучванията са правени множество опити да се установи правният статут на поселението при с. Градешница и с. Илинденци, за което междувремето се установи, че е носило името Нейне³. Откриването върху два епиграфски паметника на прилагателни, произлизащи от Нейне, обаче не отговаря на главния въпрос дали споменатите имена се отнасят до Нейне-полис или до Нейне-коме. За да се отговори на този въпрос, ще трябва да се разгледат епиграфските паметници, отразяващи името и статута на поселението, писмените извори за географската област, в която влиза Нейне през I–III в., а именно Орбелия, и следите от материалната култура.

Първата податка с името Нейне се отнася към 78 г. от н. е. Това е епиграфски паметник, публикуван от В. Герасимова-Томова и Б. Сандански⁴. В него населението на Нейне се определя с общия събирателен термин “демос”. Това, което се установява, е, че “демос” се употребява в смисъл на социума на населеното място, а не на населението на някаква обществено-административна единица, като полис или община например.

Вторият епиграфски паметник със сведения за името на Нейне представлява надгробна плоча от прилежащия към селището

некропол. От съдържанието му се установява името, но не и правният статут на поселението. Запазен е следният текст. “Αὐρ[ηλῖος] Πυρούλας Ὀνησε[ίμου] τῆ νεῖνη Εκεδεση μν[ήμ]ης Χάριν/... δηναρειων...”⁵ По-общо би могъл да се датира към III в.

Третият епиграфски паметник е открит от Б. Геров в архива на Д. Дечев⁶. Самият паметник не е видян от никого, освен, както се допуска, от Д. Дечев. Това е препис на посветителен надпис, издигнат от лице, носещо римски имена, в който прави посвещение на съгражданите си. Съдържанието на преписа на Д. Дечев е следното: “Μ[άρκος] Θυαλέριος Κρίτπος οὐε/τρανὸς τοῖς συμπολείταις”. Текстът подтиква Б. Геров да определи поселението като малък град с военен характер. Именно последната дума “συμπολείταις”, съдържаща като корен “полис”. Тази писмена податка-препис не може да бъде датирана. Според нас обаче “συμπολείταις” не отговаря положително на въпроса, че Нейне е полис. В контекста на римското гражданско право този термин може да се тълкува по няколко начина. Първо, споменатите съграждани би могло да бъдат наистина такива, защото живеят в рамките на селище с градски статут. На второ място обаче, те могат да бъдат съграждани и в смисъл на лица, имащи граждански права и живеещи в рамките на територията на полис. И на трето място, би могло да се има предвид въобще римски граждани, особено като се знае военният характер на селището, а и римските имена, които носи посветителят – Марк Валерий Крисп. Последното е от особено значение в периода до 212 г., когато се разширява социалната основа на римското гражданско право. След тази дата този надпис по никакъв начин не би могъл да послужи за изясняването на правния статут на Нейне, защото вече не само лицата, живеещи в рамките на полис, биха могли да се определят като съграждани, а и лицата от по-малките поселения. В този смисъл отново ще споменем, че все пак паметникът не е датиран и с пълно право може да се отнесе и преди, и след 212 г.

Относно разглеждания въпрос за статута на Нейне трябва да се вземат под внимание и античните автори, отразяващи политическата география на Орбелия в частност или провинция Македония като цяло. Според Плиний Стари (23/24 – 79 г.) в Македония има сто и петдесет народи⁷. В смисъл на общини, които в една или друга степен са достигнали до организирането на градове или все още нямали обособен градски център. Освен всички други към тях се споменават и гарески, т. е. жителите на Гареск. Тук не откриваме податка за Нейне като община или градски център в

провинция Македония. Това сведение може да се датира най-късно към 79 г., т. е. годината на смъртта на Плиний Стари. Би могло да се допусне, че неспоменаването на Нейне е неволен пропуск, но както ще видим, това се наблюдава и в “Географията” на Клавдий Птолемей. Последният, когато разглежда вътрешните градове в Македония, се спира и на Орбелия, т. е. Средна Струма. В нея той отбелязва като единствен град отново само Гареск⁸. Тук също не откриваме като градски център или община Нейне. Въобще Нейне не се споменава от никой от античните географи или историци. Сведението на Клавдий Птолемей се отнася към средата и втората половина на II в.

В съпоставка с писмените сведения относно правния статут на Нейне може да отбележим, че според Б. Геров разцветът на селището се датира за периода от първата половина на II в. – докъм първата половина на III в.⁹ Открити са, разбира се, и по-ранни, както и находки от по-късна дата. Особено показателни са монетите, сечени по времето на Проб (276–282 г.) и Максим (286–305 г.)¹⁰. Археологическият материал сочи, че селището се е намирало в м. Рукалото. Откриваните тук находки се определят към втората половина на I в. – средата на III в.¹¹ През втората половина на III в. поселението е унищожено, най-вероятно при готското нашествие от 250–251 г. След този период откриваме следи от поселищен тип в трудно превземаемата местност Град каяси (Костенурката)¹².

Анализирайки писмените сведения, епиграфския материал и датираните археологически материали, стигаме до следните основни изводи и хипотези относно правния статут на Нейне.

Възникването на Нейне ще трябва да се постави в годините след падането на тракийското племе меди под римска власт и разделянето на територията му между Тракия и римска провинция Македония, т. е. в края на I в. пр. н. е. и началото на I в. от н. е., но при всички случаи преди създаването на провинция Тракия. Същността на това ранно поселение според Б. Геров и В. Велков се определя от специалните военни функции, които то изпълнява на границата на провинция Македония с тракийските племена¹³. В този смисъл това ранно поселение е представлявало военен лагер. Наличието на воини-ветерани е характерно за цялостното съществуване на Нейне, но през този ранен период населението най-вероятно се е състояло не от ветерани, а от функционираща военна част. Това е характерно поне до около 45 г. от н. е. Впоследствие военните функции като единствени най-вероятно са отпаднали, като на мястото на военния лагер продължило да съществува неголямо селище. Най-вероятно като

такова се споменава в епиграфския паметник от 78 г. Съмняваме се, че за 3–4 десетилетия след създаването на провинция Тракия Нейне е успял да се разрасне от военен лагер до селище с градска уредба. Затова според нас не се открива като община или градски център при Плиний Стари. Споменатите жители в паметника от 78 г. би трябвало да се приемат като част от т. нар. от Плиний “гарески”, т. е. пълноправните граждани от територията на Гареск. Смятаме, че през втората половина на I в. Нейне се е ползвал със статут на “коме” (село) в рамките на полиса Гареск.

Следващия период от развитието на Нейне Б. Геров определя като период на разцвет. Той се отнася, както вече се каза, към първата половина на II в. – първата половина на III в. Ако Нейне някога е достигнал до градски статут, това трябва да е било именно през този период. Но това е в противоречие с административните процеси, които се наблюдават след 134 г., през II и III в., свързани с чувствителното увеличаване на градските територии на големите центрове. Непосредствено на север от Нейне територията на дн. Благоевградско е придадена към Пауталия¹⁴, а само Нейне според нас е продължило да се числи към единствения по това време според Клавдий Птолемей град в Орбелия – Гареск. В този смисъл надгробната плоча, явяваща се като втора податка с името на Нейне, най-вероятно отново се отнася до селище с ранг на село.

На този етап от проучванията на Средна Струма епиграфският и изворов материал сочат като единствен град категорично само Гареск. Сведенията относно Нейне са недостатъчни последното поселение също да се определи като полис, напротив – те по-скоро го определят като село в градската територия на Гареск. Според нас богатството на археологически находки от този обект трябва да се разбира не като податка за наличието на град, а да се свърже и обясни с произхода на населението, тясно свързано със съсловието на римските войни и ветерани.

БЕЛЕЖКИ

¹ Кънчов, В. Пъгуване по долините на Струма, Места и Брегалница. Мсб, 1894, 212, 226.

² Караманджуков, Хр. Стари градища и развалини в Южна Тракия. – ИБАД, VII, 1919 – 1920, с. 143–144; Дечев, Д. Антични надписи от областта на Средна Струма. – ГНАМП, II, 1950, 53 сл.; Геров, Б.

Проучвания върху западнотракийските земи през римско време. – ГСУ ФФ, LIV (3), 1961, с. 204–205 сл.; **Велков, В.** Един античен град в долината на Средна Струма. – ИБАИ, XXVI, 1963, с. 141–156.

³ **Герасимова-Томова, В., Б. Сандански.** Името на един античен град. – МПК, 1980, кн. 2, с. 24–25; **Митрев, Г.** Някои допълнения към I. G. В IV, 1966, № 2252. – Сборник трудове на ПУ, 1996 (под печат).

⁴ **Герасимова-Томова, В., Б. Сандански.** Цит. съч., с. 24–25.

⁵ **Митрев, Г.** Цит. съч.

⁶ **Геров, Б.** Цит. съч., с. 343, № 25а; **Велков, В.** Цит. съч., с. 142–143.

⁷ **Плиний Стари, IV, III, 33–39** – Извори за старата история и география на Тракия и Македония. С., 1949, с. 356.

⁸ **Клавдий Птолемей, III, 12, 22.** – ИСИГТМ, 356.

⁹ **Геров, Б.** Цит. съч., с. 205–206.

¹⁰ **Велков, В.** Цит. съч., с. 143; **Дремсизова-Нелчинова, Цв.** Археологически паметници в Благоевградски окръг. С., 1987, № № 84, 85.

¹¹ Пак там, № 84.

¹² Пак там, № 85.

¹³ **Геров, Б.** Цит. съч., с. 205; **Велков, В.** Цит. съч., с. 142.

¹⁴ **Кацаров, Г.** Приноси към историята на древността, с. 135–144; **Димитров, Д. П.** Революционни брожения в Мизия и Тракия. – ИПр, III, 1946 – 1947, с. 35–51.